

Yapı İş Kolunda Devletin İş Sağlığı ve Güvenliği Denetimi ve “İnşaatlarda Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesinin” Değerlendirilmesi

Mehmet Nuri Görücü¹, Uğur Müngen²

Özet

Dünyada her altı iş kazasından biri inşaat sektöründe olmaktadır. Her yıl dünyada en az 60.000 ölümlü iş kazası inşaat alanlarında meydana gelmektedir. SGK istatistiklerine göre yapı iş kolunda 2009 yılı içinde meydana gelen 6829 iş kazasında 156 kişi hayatını kaybetmiştir. Sektörün toplam ölümlü kazalar içindeki oranı % 13,3 seviyesindedir.

Türkiye Cumhuriyeti anayasamızın ikinci maddesinde belirtildiği üzere sosyal bir hukuk devletidir. Sosyal bir hukuk devleti olmanın şartlarından biri de devletin çalışan vatandaşların can güvenliğini sağlamasıdır. İşyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliğinin gözetilmesi ve denetimi görevi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) bağlı olan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (İTKB) tarafından yürütülmektedir. İTKB, yapı sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği durumunu mercek altına almış ve yapı sektöründeki iş kazalarının azaltılması için “İnşaatlarda Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesini” 2 yıl önce hayata geçirmiştir. Hâlihazırda devam eden projede amaçlanan hedef yapı iş kolundaki yüksekten düşme kaynaklı risklerin ortadan kaldırılmasının sağlanmasıdır.

Bu çalışmada yürütülen proje kapsamında 2010 yılı içerisinde İstanbul ve Bursa illerinde gerçekleştirilen 108 adet teftiş raporu incelenmiş ve projenin durumu ve mevcut başarısı hakkında tüm tarafların bilgilendirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş sağlığı ve güvenliği, Yapı iş kolunda devlet denetimi, Yüksekten düşmelerin önlenmesi, İş Teftiş Kurulu, İnşaat Sektörü.

Giriş

ÇSGB'nin 2009 verilerine göre, ülkemizde bir yılda gerçekleşen tüm iş kazalarının %10'u, sürekli iş göremezliklerin % 23,9'u ve ölümlü iş kazalarının % 13,3'ü inşaat işlerinde gerçekleşmektedir. (SGK, 2009). Bu rakamlar bir önceki yıla kıyaslandığından önemli dere-

¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu, İstanbul Grup Başkanlığı, İstanbul - mgorucu@csgb.gov.tr

² İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, İstanbul. - mungen@itu.edu.tr

cede düşüş göstermiş olsa da gelişmiş ülke ortalamalarıyla kıyaslandığında kabul edilebilir bir seviyede değildir.

Devletin öncelikli görevlerinden birisi de çalışma barışını sağlamak, çalışma hayatını izlemek, denetlemek ve çalışanlar için sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının işverenlerce yerine getirilmesini sağlamaktır. Devlet bu denetim ve yaptırım işlevini ÇSGB'ye bağlı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (İTKB) vasıtasıyla yerine getirmektedir. Yapı iş kolunda denetimler, işverenleri uyarmaktan başlayan ve işyerinin kapatılmasına kadar gidebilen bir silsilede yürütülmektedir.

İTKB yeni denetim felsefesi olan proaktif yaklaşım gereğince 2009 yılında başlayan ve 5 yıl sürmesi planlanan "Yapı İşlerinde Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesini" hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında 2009 yılında adet yapı işyeri, 2010 yılında 267 adet yapı işyeri teftiş edilmiştir. 2011 yılı itibarıyla de proje sürdürülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle devletin yapı iş kolundaki denetimi, üzerinde durulacak, daha sonra ise yürütülen proje hakkında bir değerlendirme yapılarak (önceki proje ile kıyaslamalar da yapılarak) projenin daha etkin olması için önerilerde bulunulacaktır.

Devletin İş Sağlığı ve Güvenliği Denetimi

Çalışma hayatının denetim ve teftişi devlete ait bir ödev ve yetkidir. Devlet bu ödev ve yetkisini 4857 sayılı İş Kanunu'nun 91. maddesi ile ÇSGB'ye bağlı "teftiş ve denetlemeye yetkili iş müfettişlerince" yerine getirir ve kullanır. Bu görev 3146 sayılı ÇSGB Kuruluş Kanunu'nda "Danışma ve Denetim" birimleri arasında yer alan İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na (İTKB) verilmiştir. (Görücü, 2004).

İTKB, 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi işyerlerinde işin yürütümü (sosyal denetim) ve iş sağlığı ve güvenliği (teknik denetim) yönünden denetim yapma görev ve yetkisine sahiptir. İTKB işyerindeki iş sağlığı ve güvenliğine yönelik olarak teftişleri bünyesinde bulunan iş müfettişlerince yerine getirmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı birimi bulunmaktadır. Bu birime bağlı olarak çalışan sigorta müfettişleri işyerlerinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalıklarının soruşturulması ve incelenmesi görevini de yapmaktadırlar. Ayrıca kayıt dışı istihdamı ve sosyal güvenlik suiistimallerini önleme, sigorta olaylarını azaltmaya ve sorumlularını tespit etmeye yönelik inceleme ve soruşturmalar da sigorta müfettişlerince yapılmaktadır. (SGK, 2011).

Yapı Sektörünün Özellikleri

İnşaat işi, içerisinde barındırdığı ara mal ve girdi çeşitliliği ile birçok sektörle organik bağlar kurarak, ekonomiyi doğrudan etkileme gücüne sahip bir sektördür. Bu özelliği sebebiyle öğretilen lokomotif sektör olarak da adlandırılmaktadır. Yapı iş kolu çalışma şartları bakımından en riskli sektörlerden biri olup iş kazası sayısı ve kaza sonucu meydana gelen ölüm sayısı bakımından, tüm sektörler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Sektör çalışanları, diğer sektörelere oranla 3 kat daha fazla ölüm, 2 kat daha fazla yaralanma riski ile karşı karşıyadır. Yapı sektörünün iş kazasına neden olma potansiyelinin yüksek olması aşağıdaki belirtilen özellikleri nedeniyledir.

- Üretim yöntemleri ve kullanılan malzemeler çok çeşitlidir.
- Yapı işleri sürekli olmayıp değişken ve geçicidir.
- Çalışma koşulları işyerine göre değişmektedir.
- Çalışmalar çok dinamiktir, sürekli değişim gösterir.
- Farklı özellikte çok çeşitli işler yapılmaktadır.
- Birden fazla işveren ve/veya alt işveren çalışmaktadır.
- Çalışma alanı genellikle geniş ve dağınıktır.
- Genel olarak uygun termal konfor şartları sağlanamamaktadır. İnşaat işleri doğal iklim koşulları altında gerçekleştirilmektedir.
- Günlük çalışma süreleri uzun ve/veya çalışma saatleri düzensizdir.
- Çalışanlar sık değişir, işçi sirkülasyonu fazladır.
- Çok sayıda vasıfsız işçi çalışmaktadır. Eğitim seviyesi düşüktür.
- Çalışma ortamının zemin seviyesinden yukarıda veya aşağıdadır.
- İnşaat işletmelerinin çoğu küçük ve kurumsallaşmamış firma veya şahıs şirketlerinden oluşmaktadır.
- Çalışanlar ve malzemeler sürekli hareket halindedir ve bu hareketlilik sistematik değildir. (İTK, 2007).

İnşaatlarda Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesi

İTKB, son iki yıldır teftiş planını önlemenin ödemekten daha insani ve daha ekonomik olduğu, çalışma barışının sağlanmasının toplumların gelişmelerine ve sosyal refahlarının artmasına olan etkilerinin önemi gerçeğinden hareketle işyeri çalışma ortamı ve şartlarından kaynaklanan;

- Mesleki risklerin önlenmesi,
- Sağlık ve güvenliğin korunması,
- Risk ve kaza faktörlerinin ortadan kaldırılmasına iş ilişkilerinin iyileştirilmesi,
- İş sağlığı ve güvenliği ile iş ilişkileri konusunda işveren ve işçilerin bilgilendirilmesi,
- Yaş, cinsiyet ve özel durumları sebebiyle özel olarak korunması gereken kişilerin korunması ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi,
- Güvenlik kültürü ve sosyal sorumluluk konusunda bilinç oluşturulmasına

katkı sağlayacak hedeflere yönelik olarak, "risk esaslı", "işkolü/sektör esaslı" ve "alan esaslı" projelendirilmiş teftişlerin yapılması olarak düzenlemiştir ve uygulamıştır. (Tezel, 2010).

Bu sayede İTKB kaynaklarını öncelikle en riskli görülen sektörlerin ve alanların denetlenmesi için kullanmış ve denetimlerde işyerlerinde görülen öncelikli risklerin giderilmesini sağlamaya çaba sarf etmiştir.

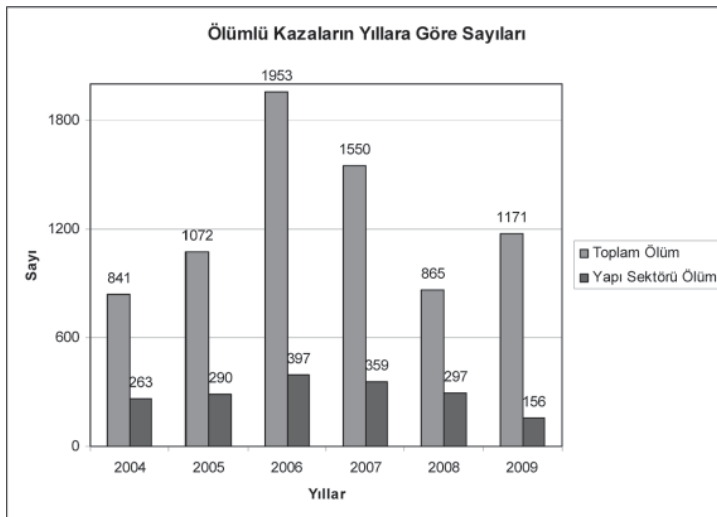
Yukarıda açıklana yaklaşım ışığında yapı iş kolundaki ölümlü kazaların azaltılması için "Yapı İşlerinde Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesi" planlanmış ve 2009 yılında

projenin uygulanmasına başlanılmıştır. Bu projenin oluşturulması esnasında yapı iş kolundaki en büyük tehlike kaynağı olan "yüksekten düşme" esas alınmış 2006 yılında yine İTKB tarafından Türkiye çapında yapılan "Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi" sonuçları göz önünde tutulmuştur. "Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi kapsamında" 55 ilde 2680 konut, altyapı, baraj, yol, köprü ve benzeri yapı işyerinde iki aşamalı (genel ve bu genele ait kontrol teftişi) olarak iş sağlığı ve güvenliği yönünden 5261 teftiş yapılmıştır. Bu teftişler sonucunda hiçbir işyeri için kapatma kararı uygulanmamıştır. 2006 yılında yapılan projedeki illere göre teftiş sayıları Tablo 1'de gösterilmiştir. (İTK, 2007).

Tablo 1 - 2006 yılında yapılan Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi kapsamındaki illere göre teftiş sayıları

Grup Başkanlığı	Teftiş Sayısı			Noksan Sayısı	
	1. Aşama	2. Aşama	Toplam	1. Aşama	2. Aşama
Ankara	1280	1274	2554	13922	4015
İstanbul	238	238	476	3753	1273
İzmir	163	163	326	2259	368
Bursa	414	396	810	3552	1040
Adana	585	510	1095	8015	1978
Toplam	2680	2581	5261	31501	8674

2006 yılında yapılan denetimlerde inşaat işyerleri tüm mevzuat açısından genel teftişe tabi tutulmuştur. Yüksekten düşmelerin önlenmesi sadece alt başlıklardan birisi olarak değerlendirilmiştir. İşyerlerinde yapılan bu genel teftişler neticesinde işyerlerine tespit



Şekil 1 - Yıllara göre toplam ölüm sayıları ve yapı iş kolundaki ölüm sayıları



Şekil 2 - Yıllara göre yapı iş kolundaki ölüm sayıları

edilen iş sağlığı ve güvenliği noksanlıklarını derhal gidermeleri istenmiştir. Üç (3) ay sonra yapılan yine aynı işyerlerinde yapılan kontrol denetimler ile noksanlıkların giderilip giderilmediği denetlenmiş, noksanlıklarını gidermeyen işverenlere idari para cezası uygulanmıştır. (İTK, 2007).

Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi (2006) ile büyük çapta bir denetim projesi yapılmasına rağmen SGK istatistikleri incelendiğinde 2006 yılında yapı iş kolunda meydana gelen ölümlü kaza sayısının bir önceki yıl olan 2005 ve bir sonraki yıl olan 2007 yıllarına göre olumlu anlamda önemli bir farklılık göstermediği hatta ölüm sayılarının bu yıllardan daha fazla olduğu görülmektedir.

SGK istatistiklerinden alınan iş kazası sonucu ölüm sayılarının yıllara göre toplam ölüm ve yapı iş kolundaki ölüm olarak dağılımı aşağıda Şekil 1’de verilmiştir. Grafik incelendiğinde en çok ölümün 2006 yılında yani projenin gerçekleştirildiği yılda olduğu görülecektir. Bu durum projenin etkinliğinin sorgulanması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Şekil 2’de ise yıllara göre yapı iş kolundaki ölüm sayıları verilmiştir.

Proje Esasları ve İşleyişi

Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi (İnşaatlarda Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesi) ilk olarak 2009 yılı içerisinde iş kazası sonucu ölüm vakası sıralamasında ilk 6 ili (kazalı işçilerin %73’ü) oluşturan Ankara, Antalya, Eskişehir, Kayseri, Kocaeli ve Konya illerinde bulunan inşaat işyerlerinde, yüksekte çalışma ve iskele güvenliğinden kaynaklanan iş kazası risklerinin azaltılması ve önlenmesi amaçlanarak planlanmıştır. Planlama doğrultusunda, 2009 yılında 86 işyerinde 172 denetim yapılmıştır. İlk aşama teftişlerde eksik görülen hususlara ilişkin 86 işyerinin tamamında bilgilendirmeler yapılmış, 2009 yılı Eylül ayında başlayan ikinci aşama teftişlerde ise, 57 işyerinde noksanlıkların giderilmediği görüldüğünden bu işyerleri kapatılmıştır. Daha sonra noksanlıklarını gideren 56 işyerinin faaliyetlerine tekrar devam etmesine izin verilmiştir. Proje hakkında 2009 yılı Kasım ayında Genel Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır. Projeye, teftişi ya-

pılan işyerlerinde yüksekten düşme ve iskele güvenliğinden kaynaklanan iş kazası risklerinin azaltılması sağlanmıştır. (ÇSGB, 2009).

İkinci aşama olarak Ankara, Bursa, Adana, İzmir ve İstanbul'da teftişler planlanmış ve 2010 yılı içinde toplam 267 işyeri denetlenmiş ve kapatılmıştır. Yapılan denetimler esnasında yüksekten düşme riski bulunmayan oldukça az sayıdaki işyerine ise herhangi bir müeyyide uygulanmamıştır. Kapatılan bu 267 işyerinden 236'sı açılmak için başvurmuş ve noksanlıklarını giderdiği tespit edildiğinden açılmıştır. Açılmamış görünen 31 işyerinin büyük bir kısmı işin bitmiş olması sebebiyle tekrar açılma başvurusunda bulunmamıştır.

Projede, aşağıda maddeler halinde verilen hususların denetimi yapılmıştır. Bu noksanlıklar yapı işyerlerinde yüksekten düşmeye yönelik olan ve ölümlü kazalara büyük ölçüde yol açan noksanlıklardır.

- 1- İşyerindeki dış cephe ve iç mekânlarda kurulu iş iskelelerinde düşmeye karşı gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığı?
 - a. İskelelerin ana-ara korkuluk sistemleri var mı?
 - b. İskelelerin üzerindeki çalışma platformları tam olarak dolu mu?
 - c. İskelelerdeki çalışma platformlarına ulaşmak için iskeleler üzerine uygun merdiven sistemi yapılmış mı?
 - d. İskelenin taşıyacağı yüke dayanıklı ve bina bağlantısının uygun olduğunu gösteren teknik rapor düzenlenmiş mi?
 - e. İskele mesnetleri sağlam, kaymaz ve çökmeyecek şekilde zemine tespit edilmiş midir?
 - f. İskele dar kısımlarında korkuluk var mı?
 - g. Topuk tahtası (eteklik) var mıdır?
 - h. Platform elemanları ve dikey korkuluklar arasında düşmeye neden olacak tehlikeli boşluklar var mı?
- 2- İşyerindeki düşme tehlikesi bulunan kat platform kenarları, merdiven kenarları, asansör boşlukları, tesisat - şaft boşlukları gibi düşme tehlikesi bulunan yerlerde düşmeyi önleyecek tedbirler alınmış mı?
- 3- Betonarme platformlarının döşeme kenarlarına düşmeyi önleyecek korkuluk var mı?
- 4- Kalıp çalışmalarında düşmeye karşı gerekli tedbirler alınmış mıdır?
- 5- Binalara giriş için kullanılan geçit ve platformlarda düşmeyi önleyecek yeterli tedbirler alınmış mıdır? Yüksekten cisim düşmelerine karşı bunların üzerleri kapatılmış mıdır?
- 6- Çalışma platformları, geçitler ve iskele platformları, kişileri düşmekten ve düşen cisimlerden koruyacak şekilde yapılmış mıdır?
- 7- Kazı kenarlarında düşmeye karşı tedbir alınmış mıdır?
- 8- Toplu korumanın sağlanmadığı durumlarda kişisel koruyucu donanımlar kullanılıyor mu?
- 9- Kalıp yapılan katın alt katında toplu korumayı sağlayacak yakalama ağı var mı?

Denetimlerde işverenlere projenin amacı, yöntemi ve yaptırımı anlatılmış, alınacak önlemlerle ilgili yol gösterilmiş, salt teftiş ağırlıklı değil rehberlik ve bilgilendirme mahiyetli denetimler yapılmıştır. Denetimlerde işverenler bu yönde bilgilendirilerek projenin önemini kavramaları sağlanmıştır. Projede risk odaklı (yüksekten düşme sonucu ölüm/ yaralanma riski) olduğu için denetimlerde sadece yüksekten düşmenin önlenmesine yönelik durum incelenmiş ve bu da yüksekten düşmenin önlenmesine odaklanmayı sağlamış ve teftişin etkinliğini arttırmıştır.

Proje İşleyiş Adımları;

- 1- **İlk teftiş:** İki müfettişten oluşan teftiş heyetleri kendilerine verilen bölgede tarama usulü ile tesit edilen işyerine gidip yüksekten düşmeye ilişkin noksanlıları tespit etmekte, işverene/işveren vekiline proje hakkında bilgi vermekte ve buna ilişkin raporunu hazırlayarak işyeri hakkında kapatma/durdurma komisyonunun toplanmasını istemektedir.
- 2- **Kapatma Komisyonu:** İş Teftiş Kurulu Grup Başkanlığı'nda komisyon başkanı müfettiş, kapatmayı isteyen müfettiş, bölge müdürü, işveren temsilcisi ve işçi temsilcisinden oluşan komisyon toplanmakta, kapatmaya sebebiyet veren noksanlıklar değerlendirilmekte ve işveren veya vekiline işyerinin kapatıldığı, belirlenen süre içinde üretime yönelik faaliyette bulunulamayacağı, sadece noksanlıkların giderilmesi için çalışma yapılabileceği bu toplantıda tebliğ edilmektedir.
- 3- **Kapatma Kararının Uygulanması:** Komisyonunda alınan kapatma kararı işyerinin bağlı olduğu mülki amirliğe gönderilmekte, mülki amir de güvenlik kuvvetleri vasıtasıyla işyerini fiili olarak kapatmaktadır.
- 4- **İkinci teftiş:** İşveren işyerinde kapatmaya sebebiyet veren yüksekten düşme ile ilgili noksanlıkları tamamladığında dilekçe ile bölge müdürlüğüne başvurduğunda kapatmayı uygulayan heyet aynı işyerine derhal gitmekte noksanlıkların giderilip giderilmediğine bakmakta ve tespit edilen duruma göre yine komisyonu toplantıya çağırılmaktadır.
- 5- **Açma Komisyonu:** Komisyon toplantısında müfettiş raporu doğrultusunda işyerindeki noksan hususlar tamamen giderilmiş ise işyeri hakkında açma kararı alınmaktadır. Bu karar yine mülki amirlikçe yerine getirilir. Noksan hususların tümü giderilmemiş ise kapatma kararının devamına karar verilmektedir.

Proje Raporlarının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde 2010 yılı içinde proje kapsamında İstanbul'da gerçekleştirilen 58 adet ve Bursa'da gerçekleştirilen 50 adet inşaat işyeri denetiminin raporlarının yorumlanması yapılacaktır. İkişer müfettişten oluşan ekipler proje kapsamında denetimler yapmıştır. Her iki ilin teftiş istatistikleri Tablo 2'de, yapılan bu teftişlere ilişkin önemli bilgiler maddeler halinde aşağıda verilmiştir;

- Yapılan 108 yapı işyeri denetimi sonucunda 99 (İstanbul 50, Bursa 49)adet işyeri hakkında işçiler için yüksekten düşme ile ilgili hayati tehlikeler söz konusu olduğu için kapatma kararı uygulanmıştır. Denetlenen inşaatların %92'sinde yüksekten düşme riski söz konusudur.

- Kapatılan 99 işyerinin 86'sı noksanlıklarını gidererek tekrar açılmıştır.
- Toplamda 15.194 işçiye ulaşılmıştır. (Denetlenen işyerlerindeki toplam işçi sayısı)
- Denetlenen yapı işyerlerindeki inşa edilen toplam metrekare 5.789.054'tür.
- Ortalama inşaat metrekaresi 53.602 metrekaredir.
- Çalışan ortalama işçi sayısı 141'dir.
- Denetlenen 108 işyerinde yüksekten düşme ile ilgili başlık halinde toplam 373 noksan husus tespit edilmiştir. (Ortalama her işyerinde 3,5 başlık halinde noksanlık mevcuttur.)
- Denetlenen 108 inşaatteki noksanlıkların sayıları ve yüzdeleri aşağıdaki gibidir.
 - Uygun olmayan iskele kullanımı: 51 adet işyeri (%47)
 - Tesisat, şaft, asansör boşluğu bulunan: 91 adet işyeri (%84)
 - Döşeme ve platform kenar boşluğu bulunan: 83 adet işyeri (%77)
 - Kalıp çalışmalarında toplu korumasız çalışılan: 61 adet işyeri (%56)
 - Kazı kenarlarında koruyucu bariyer olmayan: 16 adet işyeri (%15)
 - Kişisel Koruyucu Donanım olmayan: 60 adet işyeri (%56)
 - Geçitlerde malzeme düşmesine karşı önlem yok: 9 adet işyeri (%8)
 - Güvenlik donanımı eksik asma iskele: 2 adet işyeri (%2)

Tablo 2 - Bursa ve İstanbul'da proje kapsamında yapılan teftişlerin istatistikleri

	Bursa	İstanbul
Teftiş Edilen İşyeri Sayısı	50	58
Kapatılan İşyeri Sayısı	45	50
Toplam işçi sayısı	2439	12755
Toplam Yapı Alanı (m2)	1.083.956	4.705.098
Ortalama İşçi Sayısı	49	220
Ortalama yapı Alanı (m2)	21679	81122
Toplan Noksan Sayısı	203	170
Ortalama Noksan Sayısı	4	3
İskele Noksan Sayısı	21	30
Boşluklar Noksan Sayısı	47	44
Döşeme Kenarı Noksan Sayısı	48	35
Kalıp çalışması Noksan Sayısı	39	22
Kazı Noksan Sayısı	3	13
KKD Noksan Sayısı	41	19
Geçitlerde Güvenlik Noksan Sayısı	3	6
Asma İskele Noksan Sayısı	1	1

Tablo 2'den de görüleceği üzere İstanbul ilinde yapılan denetimler daha büyük (işçi sayısı ve toplam m2 olarak) şantiyelerde gerçekleştirilmiştir. Gerek ortalama işçi sayısı gerekse de ortalama çalışan sayısı bakımından İstanbul'daki teftiş edilen işyerleri Bursa'dakilerin ortalama olarak yaklaşık 4 katıdır. Başlık bazında İstanbul ilindeki noksan sayısı ortalaması 3 iken Bursa'da 4'tür. İstanbul'da yapılan denetimlerde 58 işyerinin 50'si ilk teftişte kapatılmış Bursa'da ise 50 işyerinden 49'u ilk teftişte kapatılmıştır.

Projede Yaşanan Sıkıntılar

İşyerlerine yapılan proje teftişlerinde ilk teftiş esnasında işverenler proje müeyyidesi olan kapatma kararlarına büyük oranda itiraz etmişler ve müeyyidenin çok ağır olduğundan yakınmışlardır. Bunun en büyük sebebi teftiş sistemi alışkanlığıdır. İTKB 2009 yılına kadar yapı iş kolunda yaptığı denetimlerde belirli noksanlıkların tespiti halinde kapatma yetkisi olmasına rağmen hemen hemen hiç kapatma kararı uygulamamıştır. Bunun yerine işverenlere noksanlıklarını derhal giderilmesi gerektiği bildirilmiş veya hüt idari para cezası uygulanmıştır. Bu sebeple kapatma kararları bu ilk etapta önemli derecede tepki almıştır. Ancak projenin ilerleme safhasında işverenlere gerekli yapılan bilgilendirme ve rehberlik ile projenin yapı işverenleri arasında duyulmaya başlamasıyla sorun önemli oranda ortadan kalkmıştır.

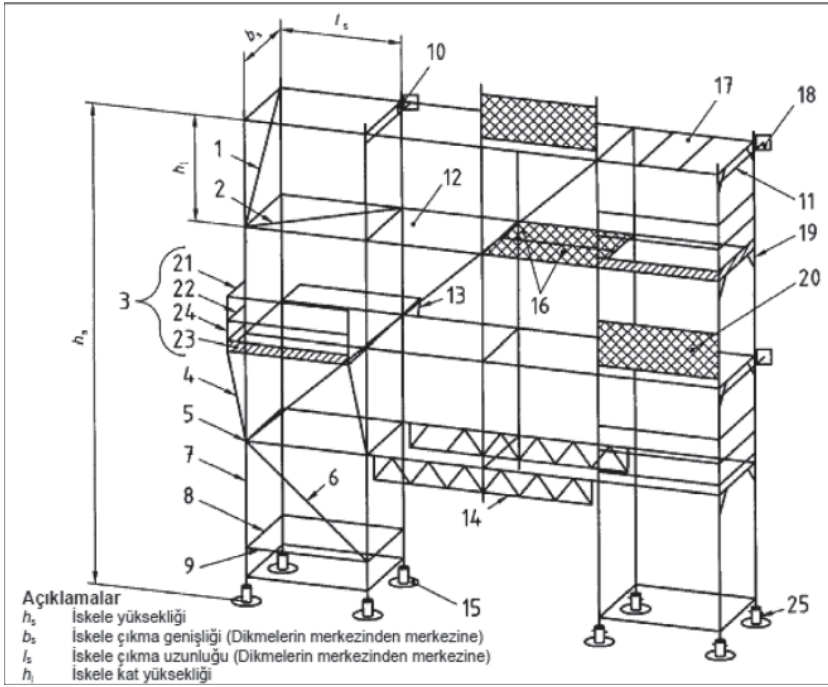
Mevzuata göre yapılan denetimlerin sonucunda kapatma kararları mülki amirliklerce yerine getirilmektedir. Ancak 2010 yılı içinde yapılan denetimlerde kapatma kararının ilk kez uygulanıyor olması sebebiyle uygulamalarda farklı durumlar yaşanmıştır. Kimi mülki amirler kapatılması gereken işyerine polis göndermiş ve sözlü uyarıda bulunmuş, kimisi yazı yazarak işyerine durumu bildirmiş, kimisi de güvenlik kuvvetleri marifetiyle işyerini yönetmeliğinde öngördüğü şekilde mühürleyerek kapatmıştır. Bazı işyerlerinde belirtilen farklı uygulamalar nedeniyle fiili olarak kapatma uygulanamamıştır. Bu işyeri hukuken kapalı olması ve sadece iş güvenliği noksanlıklarına yönelik çalışma yapılması gereken zaman aralığında üretime yönelik olarak da çalışma yapmıştır. Bu husus da devletin yaptırım gücünün belirli anlamda zayıflamasına yol açmıştır. Ancak bu husus mülki amirlere konu hakkında bilgi verilerek çözüm aşamasına girmiş ve projenin etkinliğinin sağlanması için gerekli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

Proje kapsamında karşılaşılan en büyük zorluktan birisi de piyasada iş güvenliği açısından tüm gerekleri sağlayan güvenli iskelelerin arzının yeterli olmamasıdır. Noksan olarak tespit edilen bina içindeki döşeme kenarı boşlukları, şaft boşlukları, merdiven kova kenarları, asansör boşlukları, kazı alanı kenar boşlukları genellikle kısa süre içerisinde giderilebilmektedir. Ancak uygun olmayan iskelelerin uygun tip ile değiştirilmesi veya mevcut iskelelerin güvenli hale getirilebilmesi piyasadaki arz azlığı sebebiyle kolay olmamaktadır. İTKB projede yaşanan bu sorunla ilgili 2011 yılı başında bir çalışma yapmış ve Türkiye'de iskele üretimi yapan tüm firmaların denetimini gerçekleştirmiştir.

Güvenli İskele ve Güvenli İskele Standardı

Yapı cephelerinde kullanılan iş iskelelerine ilişkin olarak Türk Standartları Enstitüsünün TS 12811-1, TS 12811-2 ve TS 12811-3 nolu standartları bulunmaktadır. Bu standartlardan TS 12811-1 numaralı olanı "Geçici İş Donanımları - Bölüm 1: İş İskeleleri - Performans Gerekleri Ve Genel Tasarım" başlığını taşımakta ve iş iskelelerinin asgari şartlarını

belirlemektedir. Şekil 3'te iskele temsili olarak gösterilmiştir. Adı geçen standart iş iskelesinin asgari gereklerini, (malzeme çapı, asgari güvelik elemanlarını [ana korkuluk, ara korkuluk, düşey korkuluk, topuk tahtası, bina ankraj elemanı vb.], et kalınlığı, dikme boyu,) belirlemiştir. Ancak TS 12811-1 sayılı standart zorunlu standart olmadığı için piyasada üretim anlamında bir yaptırımı maalesef bulunmamaktadır. Piyasada üreticiler zorunlu bir standart bulunmadığından, arz/talep ve maliyet/fiyat/kar gibi parametreler nedeniyle güvenli iskele üretimini oldukça sınırlı olarak yapmaktadır. Ancak 2010 yılı içinde piyasadaki güvenli iskeleye dönük olarak bir talep artışı olmuş, buna paralel olarak da güvenli iskele üretiminde artış yaşanmıştır.



Şekil 3 - TS 12811-1'e göre İskele elemanları (TS 12811, 2005)

- | | | |
|---|------------------------|--|
| 1 Düşey düzlemdeki takviye (Enine çapraz) | 9 Boyuna ara bağlantı | 18 Ankraj |
| 2 Yatay düzlemde takviye | 10 Birleştirme elemanı | 19 Düşey çerçeve |
| 3 Yan koruma | 11 Bağ elemanı | 20 Izgara korkuluk |
| 4 Konsol payandası | 12 Plâtfom | 21 Ana korkuluk |
| 5 Düğüm noktası | 13 Payanda | 22 Ara korkuluk |
| 6 Düşey düzlemde takviye | 14 Kafes giriş | 23 Topuk tahtası |
| 7 Dikme | 15 Taban plâkası | 24 Düşey korkuluk |
| 8 Enine ara bağlantı | 16 Plâtfom birimi | 25 Düşeyliği ayarlanabilen taban plâkası |
| | 17 Yatay çerçeve | |

Öneriler

Basit tedbirlerle yapı işyerlerinde yüksekte düşme tehlikeleri önemli oranda kontrol altına alınabilir. 2008 yılı SGK istatistiklerine göre inşaatlarda meydana gelen iş kazalarında 297 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Projenin uygulanmaya başlandığı 2009 yılında ise 156 ölüm olayı gerçekleşmiştir. 2010 yıl istatistikleri henüz yayınlanmadığı için sayı belli değildir ancak 2010 yılı içinde de projenin etkin şekilde uygulanmış olması ölümlü kaza sayısının 2009 yılındaki 156 rakamından daha düşük çıkacağı yönünde beklentimizi arttırmaktadır. (SGK, 2011)

İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ancak bütüncül bir yaklaşımla, işyerlerinde uygun bir sistem ve organizasyonun kurulması ve ilgili tüm tarafların (işçi, işveren, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, devlet, yapı denetim sistemi, mal tedarikçi yapan firmalar vs.) katılımı ile mümkün olabilir.

İnşaat sektöründe önleyici yaklaşıma dayalı denetim ve gözetim hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla 22 Ekim 2010 tarihinde ÇSGB ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı arasında "4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun" kapsamında protokol imzalanmıştır. Bu protokol ile 4708 sayılı kanunun 2/f maddesindeki "Yapı denetim kuruluşlarının, işyerinde, iş güvenliği ve işçi sağlığı konusunda gerekli tedbirlerin alınması için yapı müteahhidini yazılı olarak uyarmak, uyarıya uyulmadığı takdirde durumu ilgili bölge çalışma müdürlüğüne bildirme yükümlülükleri" nin etkin şekilde işletilmesi için eğitim programları düzenlenmektedir. Bu eğitimlerde yapı denetim mühendislerine yapı denetimi için gittikleri şantiyelerde işçilerin sağlık ve güvenliklerinin sağlanması için işyerinde hangi tür tedbirlerin işverenler tarafından alınması gerektiği, tespit edilen noksanlıkların ne şekilde bildirileceği hususları anlatılmaktadır. Bu sayede yapı denetim elemanlarının da iş güvenliğine katkı sağlanması sağlanabilecektir.

Yapılan denetimlerde aşılması gereken en büyük zorluk güvenlik anlamında yeterli düzeyde olmayan cephe iskelelerinin kullanılıyor olmasıdır. Bu konuda iskele üreticilerinin, bu iskeleleri kullanan firmaların, kamudaki inşaat yaptıran kurumların (İl Özel İdareleri, TOKİ, KİPTAŞ vb.) bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Güvenli iskele ile ilgili TS standardının zorunlu standart haline getirilmesi konuya büyük katkı sağlayacaktır. İhale makamlarının ihale şartnamelerinde güvenli iskeleyi şart koşmaları konuya çok önemli bir katkı sağlayacaktır. İnşaatlarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda ülke çapında bir farkındalığı artırmak için geniş çaplı bir çalışma yapılmalıdır.

Yapı iş kolundaki yüksekte düşmelerin önlenmesi için kısa süreli geçici işlerin yapıldığı, fazla işçi çalışmayan ancak yüksekte düşme riski oldukça büyük olan dış cephe boya, mantolama firmalarının da etkin şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Ancak müfettiş sayısının yetersiz olması, bu tür mantolama işlerinin kısa süreli işler olması, çalışan sayılarının az olması gibi sebeplerle proje kapsamında henüz bu tür işler teftiş edilemeye başlanamamıştır. Bu tür firmalar genellikle bina yöneticilerinden, site yönetimlerinden iş sözleşmesi ile almaktadırlar. Yapılan sözleşmelerde güvenli iskele şartının sözleşmelere konulması büyük önem arz etmektedir. Bu da ancak yurt çapında yayın yapan ulusal kanallarda konuyla ilgili eğitici, bilgilendirici ve olayın hukuki ve cezai sorumluluğunun ağırlığını anlatıcı kısa filmlerin gösterilmesi, belediyelere bu konuda bilgi verilmesi ve yaygın bir bilgilendirme çalışması ile mümkün olabilir. Bu konuda ilgili tüm devlet kuruluşları, işçi ve işveren sendika ve dernekleri, meslek örgütleri ve diğer sivil toplum örgütlerinin harekete geçirilmesi için bir çalışma yapılmalıdır. İş güvenliğinin sağlanması sadece ÇSGB'nin iş güvenliği denetimleri ile sağlanamaz. Bu sebeple ülke çapında uygulanacak bir politika oluşturulmalı ve hedef kitlenin konuya dikkati çekilmelidir.

Sonuç

2009 yılında başlayan ve bu yıl 3.yılında olan "İnşaatlarda Yüksekten Düşmelerin Önlenmesi Projesi" amacına uygun olarak devam ettirilmektedir. Denetimlerde karşılaşılan sıkıntılar projede yapılan güncelleştirmeler ve revizyon adımları ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bayındırlık Bakanlığı ile yapılan Yapı Denetim elemanların eğitimi protokolü ile iskele üreten firmaların denetlenmesi ve bilgilendirilmesi bu konuda yapılan önemli iki örnektir. Projenin nihai hedefi olan yapı iş kolundaki yüksekten düşme sebepli iş kazalarının minimum seviyeye indirilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir. Burada önemli olan husus yapı iş kolundaki işverenler, işçiler, malzeme tedarik eden firmalar (iskele üreticileri, kalıp ve platform üreticileri, KKD üreticileri vs.) gibi tüm tarafların farkındalıklarının artırılması ve yüksekten düşme riskinin kontrol altına alınabilmesi için etkin katılımlarının sağlanmasıdır.

İTKB'nin yürüttüğü bu proje, yapı iş kolunda iş sağlığı ve güvenliği seviyesinin artırılmasına ve yüksekten düşme sonucu ölümlerin azaltılmasına ciddi anlamda katkı sağlamıştır ve katkı sağlamaya devam etmektedir. Proje yapı iş kolundaki aktörlerin iş sağlığı ve güvenliği sistematüğını kazanmalarını sağladığı ve sadece denetime yönelik değil kutsal olan insan hayatının korunması amacıyla önlemlerin alınmaya başlandığı oranda başarılı olacaktır. Bu da ancak konunun benimsenmesi ve iş güvenliği tedbirlerinin dinamik bir şekilde üretimin bir parçası olarak görülmesi ve her imalat aşamasında iş güvenliği tedbirlerinin alınmaya devam etmesi ile başarılabilir.

Kaynaklar

- İş Teftiş Kurulu Web Sayfası, İş Denetimi Nedir? "<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/itkb.portal?page=hakimizda&id=1.4>", Erişim Tarihi:09.06.2011
- Görücü, M.N. (2006) "Türk Ve İngiliz İş Sağlığı Ve Güvenliği Teftiş Sistemlerinin Karşılaştırılması" Yüksek Lisans Tezi, 21.
- SGK Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı Hakkında "<http://www.sgk.gov.tr>" Erişim Tarihi:09.06.2011
- İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (2007) "Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı Ve Güvenliği Teftiş Projesi Genel Değerlendirme Raporu" Yayın No:16, 8.
- Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Resmi Gazete "<http://rega.basbakanlik.gov.tr>", Erişim Tarihi:09.06.2011
- Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği, (2003) 23/12/2003 tarihli ve 25434 sayılı Resmi Gazete "<http://rega.basbakanlik.gov.tr>", Erişim Tarihi:09.06.2011
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Yılı Faaliyet Raporu, (2010) "<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/duyurular/faaliyet>", 65. Erişim Tarihi: 09.06.2011
- Tezel, M. (2010), "İş Teftiş Kurulunun Yenilenen Yüzü" İTKB Web Sayfaları, "<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/itkb.portal?page=baskanlik&id=1.2>", Erişim Tarihi:09.06.2011
- 2008 ve 2009 SGK İstatistik Yıllıkları (2011), "www.sgk.gov.tr", Erişim Tarihi: 09.06.2011
- İşyerlerinde İşin Durdurulmasına veya İşyerlerinin Kapatılmasına Dair Yönetmelik Resmi Gazete "<http://rega.basbakanlik.gov.tr>", Erişim Tarihi:09.06.2011
- 2010 Yılı Proje Raporları (108 adet proje raporu) (2010)